

Лягута Маргарита Олександрівна,
викладач кафедри правових
дисциплін

*(Криворізький факультет
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

У сучасних умовах розвитку нашої держави відбувається правова регламентація поведінки у відповідності до норм чинного законодавства, а також відповідно до норм євроінтеграції. Спираючись на наявну нормативно-правову базу щодо діяльності поліцейських маємо бажання здійснити теоретичний аналіз діяльності працівників поліції, зважаючи при цьому на дослідження юридичних та психологічних чинників правової поведінки поліцейських.

Окреслюючи правову базу регламентації поведінки працівників поліції, слід зазначити, що основою правової поведінки поліцейських України є Конституція України, Закон України «Про Національну поліцію». В якості допоміжних нормативних актів визначено посадову інструкцію працівників Національної поліції, зміст якої складають основні права, обов'язки, відповідальність, основи взаємодії з іншими службами, вимоги до особи, яка має бажання набути статусу поліцейського. Етичні вимоги до поведінки поліцейського визначені в Правилах етичної поведінки поліцейських [5], затверджених Наказом Міністерства внутрішніх справ України №1179 від 09.11.2016 року, які містять основні вимоги до поведінки поліцейського, правила поводження поліцейського із затриманою особою, а також основи взаємодії поліції із громадськістю та іншими державними органами. Зазначений нормативний документ визначає також і контроль керівників поліції за дотриманням етики поліцейським.

Серед норм міжнародного законодавства зазначимо Європейський кодекс етики працівників поліції, рекомендований Комітетом Міністрів Ради Європи до застосування урядам країн-членів Ради Європи [6], який містить основні цілі поліції, правові основи поліції, основи взаємозв'язку поліції і системи кримінальної юстиції. Зокрема, п.6 Кодексу закріплює чітко відокремлення ролі поліції та служби обвинувачення, судової та пенітенціарної системи; поліція не повинна мати жодних контрольних функцій над цими органами. Окрім цього, Кодекс містить керівні принципи діяльності поліції та окремі ситуації (поліцейське розслідування, арешт/обмеження свободи поліцією), окреслюється також відповідальність і контроль над поліцією.

Д.С. Денисюк, акцентуючи увагу на правових основах діяльності Національної поліції України в умовах верховенства права, виокремлює основні прояви принципу верховенства права в діяльності органів Національної поліції України: 1) пріоритет людини та її прав та свобод; 2) необхідність урахування практики Європейського суду з прав людини [3, с.134].

У зв'язку із значним навантаженням та психологічною напруженістю поліцейських у нинішніх умовах маємо бажання проаналізувати психологічні чинники правової поведінки поліцейського.

Вважаємо, що необхідність дотримання правил і норм законодавства вимагає від працівників поліції вміння так зорганізувати власну роботу, аби максимально сконцентрувати внутрішні ресурси, у зв'язку з цим зазначаємо, що неможливо при цьому уникнути проявів психологічної напруженості під час виконання власних обов'язків.

Д.А. Александров [1, с. 133, 135-136] звертає увагу на психологічну характеристику правоохоронної діяльності та виникнення небезпечних психологічних станів, які не обмежуються феноменами психологічного вигорання. В контексті проблеми конкретизованих психологічних характеристик особистості правоохоронця науковець виділяє стан психологічної готовності працівника до діяльності.

Нормативна регуляція поведінки працівника Національної поліції України, зазначають О.І. Кудерміна та С.Л. Лісун [4, с.81-82], має певні психологічні особливості, що зумовлені дією об'єктивних та суб'єктивних чинників. Норма діяльності працівником поліції реалізується не «еталонно», а детермінується його знаннями, вміннями та, особливо, установками і мотивами. Відбувається модифікація, до визначення норм діяльності суб'єктом правоохоронної діяльності. Значущим чинником, з огляду на це, виступають суб'єктні особливості працівника Національної поліції України – типологічні, мотиваційні, операційні тощо.

Звернемо увагу на правові основи поведінки працівників поліції в зарубіжних країнах.

Перш за все, наводимо чинники, які зазначив Р.М. Андрусишин, що визначають специфіку сучасного етапу професійного виховання поліцейських кадрів Європи [2, с.140-141]:

- у навчанні особлива увага приділяється правам людини і співробітництва з низкою правозахисних організацій і європейських, і міжнародних;
- ураховуються особливості роботи поліції в мультиетнічному суспільстві. Національний склад Європи стрімко змінюється і реальністю сьогодення стають молодіжні антиглобалістські та етнічні рухи. Поліції доводиться працювати за нових умов мультиетнічного суспільства і протестантських молодіжних рухів;
- у зв'язку з широким упровадженням комп'ютерних технологій та

Інтернету з'явилася можливість здійснювати дистанційне навчання офіцерів поліції і, зокрема, дистанційно навчати їх поліцейської етики (Іспанія, Італія, Норвегія, Швеція, Фінляндія).

У поліцейських школах ФРН (Р. Босклет, Г. Лангер тощо) до курсу навчання поліцейських включено вивчення науки про поведінку людини, оскільки поліцейський повинен добре уявляти собі мотиви, наміри і можливі реакції того, з ким він зіткнувся з обов'язку служби. Так, в навчальному центрі франкфуртської охоронної поліції при терміні навчання 6 місяців введено обов'язковий курс професійної психології. У Франції первинна підготовка кадрів здійснюється в поліцейських школах, де слухачі навчаються в умовах максимально наближених до реальної обстановки. У США (Д. Дас і ін.) в різних штатах було проведено дослідження навчальних програм з курсу навчання методам спілкування з населенням, яке виявило, що йому відводиться 10 % від усього навчального часу підготовки поліцейських [8, с.9].

Спираючись на вищенаведене зазначаємо, що правовими основами поведінки працівників поліції в зарубіжних країнах є дотримання норм національного законодавства щодо діяльності поліції, акцент навчання поліцейських на дотримання прав людини, зосередження уваги на взаємовідносинах з різними інституціями, вивчення психологічних механізмів поведінки людини.

Вітчизняні дослідники [10] зазначають, що механізм правослухняної поведінки в більшості випадків тісно пов'язаний із явищем, що можна назвати «правовою інтуїцією». Саме на неї більшість громадян спирається при виборі варіантів поведінки і прийнятті відповідного рішення. «Правова інтуїція» у цих випадках може розглядатися як функція інтелектуально розвинутої особистості, як один із аспектів позитивного соціального стереотипу поведінки людини.

У зв'язку з цим маємо думку, що під «правовою інтуїцією» поліцейського необхідно розуміти комплексне психолого-юридичне явище, основою якого є механізм мотивованого вибору поведінки, проявом якого є конкуренція мотивів поведінки, яка під впливом конкретної ситуації набуває прояву правової чи девіантної поведінки. Це специфічне поєднання поведінкових мотивів, внаслідок якого домінуючий мотив безпосередньо впливає на характер подальшої поведінки поліцейського.

Досліджуючи філософсько-правовий вимір протиправної поведінки людини, О.Ю. Фонарюк в своєму дисертаційному дослідженні [9, с.171], проаналізувавши взаємозв'язок «норма – вибір – відповідальність», стверджує, що норма не може бути однозначною основою для висновку про відповідальність особи за будь-яке відхилення від неї, таким критерієм може виступати лише рівень відповідності чи невідповідності обраної форми поведінки морально-правовим суспільним реаліям в сучасній державі. Тому конкретний вчинок не тільки не може повністю відповідати середнім соціальним нормам, а навпаки, передбачає відхилення від них.

Г.В. Свириденко зазначає, що правомірна мотивація сьогодні є своєрідним каталізатором у формуванні соціально-активної особистості; правова мотивація являє собою конкретний процес впливу певних правових норм на свідомість і психіку людини [7, с.118, 126].

Погоджуючись з зазначеною науковою позицією додатково зазначаємо, що під впливом правових норм на поведінку людини відбувається індивідуальне осмислення правових інструкцій та суб'єктивний вплив на мотивацію поведінки, внаслідок чого особистість керується певним мотивом поведінки, який і визначає її подальшу спрямованість.

Р.М. Андрусишин в дисертації, присвяченій дослідженню теоретико-правового виміру правового виховання працівників ОВС [2, с.157], наголошує на правничій складовій спеціальної підготовки працівників правоохоронних органів, яка повинна бути зосереджена на спеціальних знаннях і навичках щодо дотримання правопорядку та запобігання злочинним діянням. Дослідник зауважує на тому, що працівники правоохоронних органів, безсумнівно, мають володіти знаннями про законну процедуру втручання у права осіб або затримання осіб, однак, щоб виконувати свої функції, вони не потребують знань із теорії права чи цивільного процесу. Натомість майбутнім правоохоронцям потрібні знання та навички щодо проведення слідчих чи оперативно-пошукових дій, які, своєю чергою, не виконують істотної ролі для професії судді чи адвоката.

Таким чином, здійснивши теоретичний аналіз правових основ поведінки поліцейського підсумовуємо, що діяльність працівників поліції має бути заснована на неухильному дотриманні прав і свобод людини і громадянина, на спрямуванні власної діяльності у відповідності до принципу верховенства права, на створенні оптимальних умов для навчання поліцейських кадрів, особливо акцентуючи при цьому увагу на вивченні мотивів поведінки людини, зокрема особливостей психологічних конструктів прояву такої поведінки в різних життєвих ситуаціях.

1. Александров Д.А. Загальна психологічна характеристика професійної діяльності працівника Національної поліції / Д.А. Александров // Юридична психологія. – 2016. – №1 (18). – С.129-140

2. Андрусишин Р.М. Правове виховання працівників ОВС: теоретико-правовий вимір: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Роман Миколайович Андрусишин; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2016. – 226 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33854/1/dis_andrusyshyn.pdf

3. Денисюк Д.С. Правові основи діяльності Національної поліції України в умовах верховенства права / Д.С. Денисюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Випуск 39. – Том 1. – С. 133-135. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.39/part_1/33.pdf

4. Кудерміна О.І. Психологічні особливості нормативної регуляції поведінки працівників Національної поліції України / О.І. Кудерміна, С.Л. Лісун // Вісник Національно-

го авіаційного університету. – 2015. – №7. – С.79-84. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/viewFile/10231/13432>

5. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських / МВС України; Наказ, Правила від 09.11.2016 № 1179. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>

6. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

7. Свириденко Г.В. Правомірна поведінка: теоретико-прикладні засади: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2017. – 215 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://idpnan.org.ua/files/sviridenko-g.v.-pravomirna-povedinka-teoretiko-prikladni-zasadi_-d_.pdf

8. Серeda В.В. Соціально-психологічні конструкти підготовки фахівців для Національної поліції України / В.В. Серeda // Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення: матеріали «круглого столу» від 24 листопада. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. – С.8-11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/krugl_Stil_24.11.2016.pdf

9. Фонарюк О.Ю. Протиправна поведінка людини: філософсько-правовий вимір: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.12 – філософія права. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. – 204 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lp.edu.ua/sites/default/files/dissertation/2017/5125/dysertaciya_na_zdobuttya_naukovogo_stupenya_kandydata_yurydychnyy_nauk_fonaryuk_o_yu.1.pdf

10. Юридична психологія: Підручник / За заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – К.: КНХ 2007. – 360 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16280414/psihologiya/psihologichni_aspekti_pravovoyi_povedinki

Маргулов Артур Худович,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
доктор історичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

КІНО-ВІЗУАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ У ОСВІТНІХ ПРАКТИКАХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Сучасні парадигми вітчизняної освітньої системи знаходяться у стані реформування. Пошук та впровадження нових способів та методів викладання матеріалу в освітньому процесі є на часі нагальною потребою не лише Міністерства освіти і науки, а й широкої громадськості. З огляду на це, на нашу думку, цілком логічним було дослідження історичних аспектів деяких вже існуючих методик.